

*Климончук Василь Йосифович, д-р політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології ДВНЗ*

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Надзвичайно важливим механізмом суспільних відносин в Україні на сучасному етапі є вибори. Вони є основою демократичного суспільства, головною формою політичної участі громадян. Зокрема, вибори забезпечують легальність і легітимність влади, конкуренцію в боротьбі за владу, ротацію національної і регіональної еліти. Також виборчий процес відбувається в рамках правил, установлених виборчою системою і в умовах відповідного соціокультурного середовища.

Аналіз вітчизняного електорального досвіду дає можливість зробити однозначний висновок щодо специфіки організації і проведення виборів в окремих регіонах України. Регіональні особливості політичних виборів визначаються декількома важливими факторами історичного характеру. Адже в розрізі політичної регіоналістики ключовою є проблема політико-територіальної організації суспільства на рівні регіонів впродовж певного часу. Регіон розглядається як історично сформоване соціальне середовище, що має властивість до самовідновлення і саморозвитку. Регіон формується на основі комплексу взаємопов'язаних факторів: території, природних умов, історії, культури, цінностей, населення, економічних, соціальних і політичних структур та інститутів. Саме з цієї причини важливими є дослідження регіонального електорального досвіду. А відтак потребують суттєвого доповнення політичні знання про регіональні відмінності в електоральній поведінці громадян, їхні ціннісні орієнтири, специфічні ознаки суспільно-політичного розвитку регіону в цілому.

Мета статті полягає в дослідженні і виявленні регіональних закономірностей і особливостей виборчих процесів в Україні. Регіональна особливість організації і проведення виборчих кампаній, мотивація вибору електорату, ціннісні орієнтири, аналізується на прикладі Івано-Франківської області.

У сучасній політичній науці виборчій частині електорального циклу, ціннісних орієнтирів, присвячено чимало ґрунтовних досліджень. Поєднання теоретичного та емпіричного аналізу електоральної участі, ціннісного вибору активно здійснюють О.Білий, О.Вишняк, А.Горбань, В.Горбатенко, В.Денисенко, А.Круглашов, М.Кармазіна, І. Кресіна, Л.Кочубей, А.Ключкович, М.Михальченко, А.Романюк, Н.Ротар, Ю.Остапець та інші.

Значне місце в роботах українських дослідників відведено вивченню територіальних особливостей електоральної поведінки громадян України. У даному контексті слід навести роботи В.Березинського, А.Колодій, А.Ключковича, А.Нікіфорова, Л.Скочиліса, А. Черкашина та ін.

Проблема регіональної диференціації електоральної поведінки громадян України порушується не тільки в науковій літературі. Але й в контексті політичної риторики. Особливо це стосується тези «регіоналізації» чи «розколу» України за віссю «схід-захід», яка часто експлуатується політиками в спекулятивному і маніпулятивному аспектах [1, с.130].

У контексті висвітлення даної проблеми, на нашу думку уваги потребують питання щодо визначення факторів регіональної диференціації електоральної поведінки, ціннісного підходу, виокремлення основних етапів електоральної історії України в контексті прояву регіональних особливостей на прикладі Івано-Франківської області.

Політичне структурування території країни за результатами виборів, далеко не завжди відображає формальний (адміністративно-територіальний) устрій країни, що дозволяє виокремлювати так звані «електоральні» регіони. Кожний неформальний електоральний регіон характеризується визначеною електоральною культурою, в якій відображаються особливості політичної культури, політичної поведінки і політичної участі, що виявлені в ході виборчих кампаній [4].

Електоральна історія незалежної України налічує шість президентських (1991, 1994, 1999, 2004, 2010, 2014 рр.) та сім парламентських (1994,1998, 2002, 2006, 2007, 2012, 2014 рр.) загальнонаціональних виборів, упродовж яких з різною чіткістю проявилися регіональні особливості електоральної поведінки.

Перші президентські вибори 1991 року виявили диференціацію електоральних переваг українців за регіональною ознакою стосовно учасників другого туру – провладного кандидата Л. Кравчука та представника опозиції В. Чорновола, останній здобув електоральну більшість тільки у трьох областях Західної України, Львівській - 75,9%, Тернопільській – 57,4% та Івано-Франківській – 67,1% [2, с. 1].

Аналізуючи виборчу участь та електоральні вподобання виборців Івано-Франківщини можна стверджувати, що і надалі буде характерна виразна підтримка національно-патріотичних та демократичних сил.

Розглядаючи наступні президентські вибори, починаючи з 1994 року можна говорити про певну стабільність електоральних вподобань виборців Прикарпаття, яка чітко фіксується у других турах президентських виборів 1994 і 1999 років та у всіх трьох турах виборів 2004 року. У першому турі виборів 1994 року жоден з кандидатів не отримав більше необхідних для перемоги 50% голосів виборців. Перші чотири сходинок виборчого змагання зайняли Л.Кравчук, Л.Кучма, О.Мороз та В.Лановий, які вийшли у другий тур завдяки регіональній підтримці. Другий тур виборів підтвердив відтворення геоструктури електорального вибору громадян України. Зокрема підтримка Л.Кравчука зросла в Івано-Франківській області до - 94,5%, Львівській до - 95,8%, Тернопільській до - 94,8%; [2, с. 1].

Таким чином, обидва тури президентських виборів 1994 року продемонстрували суттєву різницю у перевагах регіонів України, яка

відображала розбіжності у системі політичних та ідеологічних орієнтацій виборців. Для електоральних вподобань виборців Прикарпаття, як і інших областей Західної України були важливими етнокультурні (мова, традиції, історична спадщина), політичні (ідеологія) спрямування та особливості.

Аналіз електоральної політичної участі засвідчує, що у другому турі виборів 1999 року в Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях віддали свої голоси за Л. Кучму на 88% громадян більше, ніж у другому турі виборів 1994 року.

Свідченням таких електоральних переконань стали ідеологічні орієнтації та ціннісні особливості регіональних відмінностей, які вже сформувалися на той час в Україні. Прикладом також є Івано-Франківська область, де виборці, в першу чергу, голосували проти комуністичної ідеології та їхня участь носила протестний характер, насамперед, як протистояння загрозі повернення до комуністичного минулого, з чим позиціонувався кандидат у президенти від КПУ П. Симоненко.

Президентські вибори 2004 року зафіксували класичний регіональний поділ електоральної карти України: владний кандидат В. Янукович переміг на сході й півдні країни, а опозиціонер В. Ющенко здобув більшість у західних і центральних областях.

Після випадку, який стався у Івано-Франківську, а саме коли студент кинув яйцем у В. Януковича, а той знепритомнів, починається новий виток іміджевої боротьби. Технологи підхоплюють цю подію і подають В. Януковича як жертву націоналізму і радикалізму мешканців Західної України.

Президентські вибори 2010 року відбувались в умовах глобальної фінансово-економічної кризи, руйнації «ідеалів та цінностей Майдану», зростання недовіри до політиків, що безумовно впливало на розгортання виборчої кампанії як на загальнонаціональному, так і регіональному рівнях.

Президентські вибори 2010 року знову ж таки підтвердили територіальний поділ, що окреслився на виборах 2004 року в розрізі підтримки кандидатів «постпомаранчевих» (Ю. Тимошенко) та «біло-блакитних» (В. Янукович) політичних сил. Водночас співвідношення виборчих результатів цього разу було на боці В. Януковича, перемогу якого забезпечили не тільки східні і південні регіони, але й частина виборців у західних та центральних областях.

За результатами проведення II-го туру на Івано-Франківщині перемогу здобула Ю. Тимошенко. Виборці Івано-Франківщини в черговий раз продемонстрували підтримку національно-демократичних сил, хоча складність їхнього вибору полягала у розколі табору «помаранчевих».

Президентські вибори 2014 року проходили після важливих подій в сучасній новітній історії України. Після Революції Гідності в умовах російської агресії на посаду президента балотувалися група відомих політиків, які були прихильниками західних цінностей та євроінтеграції.

Виборці Прикарпаття також надали перевагу національно-демократичному лідеру П. Порошенко, при тому що не підтримали лідерів право-радикальних сил, що засвідчує поміркованість прикарпатців у своєму виборі і у їхньому прагненні до врегулювання конфлікту та стабільності в країні.

Якщо взяти до уваги узагальнені політико-ідеологічні характеристики електоральних орієнтацій громадян під час парламентських виборів варто відмітити, що виборці Прикарпаття в своїй більшості поділяли націонал-демократичні цінності. Якщо парламентські вибори розділити по етапах, варто зазначити, що на початковому етапі (1994, 1998, 2002 рр.) виборці поділяли націонал-демократичні цінності (НРУ, Конгрес українських націоналістів, Українська республіканська партія). На парламентських виборах 2002 року ідеологічна вісь протистояння «ліві-не ліві» хоч і зберігається, але ослаблюється, оскільки в центристському та право-центристському націонал-демократичному спектрах з'являються інтегруючі блоки, що претендували на домінування в українській політиці. Перемогу націонал-демократичного блоку «Наша Україна» забезпечили виборці Заходу та значної частини Центру. На Івано-Франківщині виборці надали перевагу блоку «Наша Україна».

Особливість виборів 2006 та 2007 років визначалася тим, що вони відбувалися на пропорційній основі. Вибори характеризувалися ескалацією політичного протистояння, посиленням централізації в діяльності політичних партій, бюрократизації в системі державної влади та відсутності прозорості прийняття політичних рішень, відсутністю політичної відповідальності та правовий нігілізм посадових осіб та органів влади всіх рівнів, що і стало загальносуспільними чинниками, які визначали виборчий процес та його результати на Івано-Франківщині. Традиційно виборці Прикарпаття підтримали «помаранчеві» сили [3, с. 88].

Парламентські вибори 2012 року, отримавши мажоритарну складову, сприяли безпрецедентному поширенню спроб безпосередньої купівлі голосів виборців через брудні технології. На цих виборах прикарпатці підтримали передусім опозиційні політичні сили – «Батьківщину» та ВО «Свободу». За результатами голосування «Батьківщина» набрала 39,89% голосів, ВО «Свобода» набрала 33,25% голосів, УДАР – 14,09%, Партія регіонів – 5,23%.

Позачергові вибори народних депутатів України 2014 року проводилися в особливо складних політичних, безпекових та економічних умовах. На Івано-Франківщині лідером виборчих перегонів став «Народний фронт» – 37,48%, на другому місці за кількістю відданих голосів опинився «Блок Петра Порошенка» – 18,25%, значною підтримкою заручилася «Самопоміч» – 14,69%, ВО «Свобода» отримала тільки 8,18% голосів виборців. Проте «Громадянська позиція» (2,58%), Радикальна партія Олега Ляшка (4,85%) та Опозиційний блок (0,54%) не подолали на Прикарпатті п'ятивідсоткового бар'єру.

Досліджуючи електоральні процеси України, зокрема на прикладі Івано-Франківської області, можна стверджувати, що виборчі кампанії будувалися на

стійких регіональних особливостях, які були визначальними під час вибору. На формування електоральної поведінки та ціннісний вибір впливали історико-культурні, соціально-економічні, геополітичні чинники та регіональна ідентичність. Особливість електоральних преференцій жителів Прикарпаття полягає у їх націонал-демократичній, державницькій орієнтованості.

Список використаних джерел

1. Ключкович А. Регіональний вимір електоральної поведінки громадян України / Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття: монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. – 552 с.

2. Офіційні результати виборів Президента України 1 грудня 1991 р. [Текст] // Урядовий кур'єр. – 1991. – 14 грудня. – №38-39. – С. 1.

3. Регіональний вимір політичного процесу в Україні у 2007 році: Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції (Львів, 10 листопада 2007 року) / Укл. Романюк А.С., Скочиляс Л.С., Шиманова О.В. – Львів: Генеза, 2007. – 132 с.

4. Туровський Р. Ф. Региональное измерение электорального процесса : концептуальные основы исследований [Електронний ресурс] / Р. Ф. Туровский. – Режим доступу : <http://www.electoralgeography.com/ru/articles/turovsky/2006/regional-dimension-of-electoral-process.html>.

*Стойко Олена Михайлівна, доктор політичних наук,
старший науковий співробітник*

Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПОЛІТИЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ – ПЕРЕШКОДА РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Останній звіт Єврокомісії щодо економічної, соціальної та територіальної згуртованості спільноти [1] засвідчив, що якість державного управління має особливе значення для соціального та економічного росту країн ЄС і є важливими чинником регіонального розвитку. Крім того, професійна та неупереджена діяльність державних чиновників відіграє важливу роль у боротьбі з корупцією.

Згідно з пануючими економічними теоріями, економічний ріст є результатом поєднання трьох чинників – фінансового і людського капіталу (чи робочої сили), та інновацій (чи технічного прогресу). Зусилля щодо розвитку цих сфер сприяли більшій конвергенції між країнами-членами ЄС, однак такий підхід не може пояснити відмінності в економічному рості серед країн континенту. Тобто, насправді важливим чинником, що лежить в основі зростання, є якість державного управління.

Низка останніх досліджень підкреслюють його значення і вказують, що саме неспроможність адміністративної системи у відсталих районах ЄС є